

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/1833,Prawdziwa-historia-przemilczanych-bohaterow-Atlas-podziemia-niepodleglosciowego-.html>
07.04.2026, 23:19

Prawdziwa historia przemilczanych bohaterów. „Atlas podziemia niepodległościowego 1944-1956”, wydawnictwo IPN - wydarzeniem edukacyjnym 2008 roku

17.01.2008

Instytut Pamięci Narodowej oraz Narodowe Centrum Kultury zorganizowały 17 stycznia 2008 roku w klubie Hybrydy w Warszawie (ul. Złota 7/9) promocję [„Atlasu polskiego podziemia niepodległościowego 1944-1956”](#).

Uroczystość rozpoczęła projekcja filmu „Ostatni” Józefie Franczaku ps. „Lalek”, ostatnim ukrywającym się z bronią w ręku partyzancie niepodległościowego podziemia na Lubelszczyźnie. Film pokazuje mechanizm osaczenia go przez aparat resortu bezpieczeństwa, a w końcu dramatyczne okoliczności jego śmierci w walce z obławą MO i SB w dniu 21 października 1963 r. Następnie rozpoczęła się dyskusja „Pamięć, której miało nie być” prowadzona przez Macieja Pawlickiego, z udziałem: Prezesa IPN dr. hab. Janusza Kurtyki, redaktora naczelnego Atlasu dr. Rafała Wnuka oraz dr. Krzysztofa Kałamuckiego, żołnierza Ruchu Oporu AK Mieczysława Chojnackiego ps. „Motor”, reżysera Ryszarda Bugajskiego, scenarzysty Wojciecha Tomczyka.

Ważnym punktem uroczystości było wręczenie nagród w konkursie „Najlepszy Debiut Historyczny Roku”. Promocję uświetnił koncert zespołu „16 Pułk” z Tarnowa, można było również obejrzeć filmy: „Partyzanckie dzieci”, „Uskok”, „Konspiracyjne Wojsko Polskie”, „Żubryd”, „Huzar”. Promocja odbywała się w scenerii wystawy „Zaplute karły reakcji” oraz przy udziale grupy rekonstrukcji historycznej.

***

Atlas polskiego podziemia niepodległościowego ukazuje zjawisko zorganizowanego oporu na ziemiach powojennej Polski oraz wschodnich terenach II Rzeczypospolitej, anektowanych przez Związek Sowiecki w 1944 r. Czytelnik Atlasu otrzymuje informacje o działalności zarówno wielkich, ogólnopolskich organizacji (jak Armia Krajowa, Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” czy Narodowe Zjednoczenie Wojskowe), jak i organizacji regionalnych (jak Konspiracyjne Wojsko Polskie lub Wielkopolska Samodzielna Grupa Ochotnicza „Warta”), czy kilkusobowych grup lokalnych, wreszcie o fenomenie konspiracyjnych organizacji młodzieżowych. Autorzy Atlasu zawarli też, w wielu przypadkach nigdy wcześniej nie publikowane, informacje o ilości oddziałów partyzanckich, rejonach ich operowania oraz aktywności bojowej. Dzięki niezwykle bogatej ikonografii wydawnictwo to jest w równym stopniu atlasem, przewodnikiem po podziemiu i albumem zawierającym unikatowe, w dużej części pierwszy raz prezentowane fotografie i kopie dokumentów.

(Prezes IPN Janusz Kurtyka)

***

Nie ulega wątpliwości, że bez obecności Armii Czerwonej i NKWD objęcie władzy przez

komunistów ani utrzymanie jej byłoby niemożliwe. Twierdzenie, iż w 1944 r. Sowieci pomogli polskim komunistom zdobyć rządy, jedynie pozornie odzwierciedla ówczesny stan rzeczy. Bliższe prawdy byłoby twierdzenie, iż polscy komuniści objęli władzę z woli Józefa Stalina.(...)

Polskie podziemie niepodległościowe i jego formacje zbrojne były pierwszym przeciwnikiem, z którym komunistyczny aparat bezpieczeństwa podjął walkę. Z analizy akt wytworzonych przez tenże aparat wynika, że do końca 1945 r. to właśnie podziemie uznawane było za najpoważniejsze zagrożenie dla nowej władzy, przeciwko niemu kierowała ona gros sił. Rozbite centralnie koordynowanego podziemia zamknęło pierwszy, niewątpliwie najbardziej krwawy okres walki komunistów o władzę. Dopiero jego likwidacja umożliwiła podjęcie działań przeciwko kolejnym „wrogom klasowym”. (...)

W latach 1947-1949 władza ludowa doprowadziła do unicestwienia ogólnopolskiego podziemia i niezależnego ruchu ludowego. Harcerstwo zostało wtłoczone w ramy młodzieżowego ruchu komunistycznego. Przestała istnieć niepodlegająca kontroli aparatu państwowego przestrzeń społeczna. Hanna Świda-Zięba, przedstawicielka opisywanej generacji, tak charakteryzowała sytuację ówczesnej młodzieży: „Pokolenie zostało terrorem wpisane w »makietę scenariusza stalinizmu«, który bazował na podstawach zasadniczo sprzecznych z naszymi podstawowymi wartościami. Niszczył on bowiem każdą myśl samodzielną, zwalczał indywidualizm, nie stwarzał swobodnego wyboru, zasadniczo tępił sceptycyzm (jako szkodliwe »pięknoduchostwo«), racjonalizm (jako wrogi rewolucji pseudoobiektywizm burżuazyjny), zdrowy rozsądek (jako myślenie niezgodne z kategoriami klasowymi), dyskurs i kompromis (jako sprzeczny z regułami walki klasowej, czujności i nienawiści wobec wroga), szacunek dla ludzi »innych przekonań« (wobec czarno-białej wizji świata). Towarzyszyła temu strategia rządzących, która doprowadziła do rozproszenia i zantagonizowania ludzi naszego pokolenia”.

(Ze wstępu Sławomira Polezaka i Rafała Wnuka)

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

#1

#2

#3